

Analysis of different dimensions of socio-political transformations and levels of democracy of transforming societies.

Abstract. *The article provides a general characterization on different levels of dimensions of socio-political transformations in the societies that are being transformed. It has been found that the transformation of the public administration system which is subjected to the process of globalization and European integration, cast discredit on the existing regime of the dominion form of government and its system of local self-government. The author investigated that in the XXth century, the crucial role of the chain of dominant communist parties neutralized any characteristic features of the local self-government and, therefore, a clear separation of central government authorities and the authorities of administrative-territorial entities was missing.*

Undoubtedly, current systems of local self-government and administrative-territorial system of the European countries were unquestionably established as the result of the development of national countries under the conditions of democratization, urbanization and transition into the legal system of checks and balances. Regarding these stages of transition into the democratic and political regime, the author lays her emphasis on the way to the building of the full local self-government.

Keywords: *democracy, socio-political transformations, local self-government, liberalization, democratization, consolidation.*

УДК 321.015 + 321.727 + 321.728 + 328.131 + 328.181 + 328.187

Панчак-Бялоблцька Н. В.,

кандидат політичних наук,
викладач Вищої школи регіональної економіки
в м. Кутно (Республіка Польща),
докторант кафедри політології
Львівського національного університету імені Івана Франка.
(Львів, Україна), E-mail: nadia.panczak@gmail.com

**ІНСТИТУЦІЙНО-ПОЛІТИЧНІ ТА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ТИПИ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕМОКРАТІЙ:
НАГОЛОС НА СИСТЕМАХ ПОЗИТИВНОГО
ТА НЕГАТИВНОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ**

Анотація. *Проаналізовано інституційно-політичні й конституційно-правові ознаки та детермінанти парламентських демократій, а на цій підставі виділено такі їхні типи, як системи позитивного та негативного парламентаризму. Аргументовано, що вагомим фактором типологізації парламентських демократій є реалізовані у них парламентські вомум довіри/інвестирури урядовим кабінетам. Виокремлено теоретико-методологічні ознаки систем позитивного та негативного парламентаризму, а також їхні приклади в країнах Європи.*

Ключові слова: *парламентська демократія, вомум довіри/інвестирури, системи позитивного парламентаризму, системи негативного парламентаризму, Європа.*

Європейські парламентські демократії (зокрема в Західній і Центрально-Східній Європі) є країнами, для яких притаманний високий рівень прийняття принципів верховенства права та загалом «примат» норм права, внаслідок чого визначальну роль у формуванні і функціонуванні політичних інститутів відіграють принципи їх інституційно-політичного й конституційно-правового регламентування. Інституційно-політичний і конституційно-правовий зріз дослідження особливостей формування, функціонування та відповідальності інститутів державної влади важливий з огляду на те, що органи влади у європейських парламентських демократіях детерміновані масивами політико-правових норм, звичаїв та традицій, які, як свідчить практика, різною мірою усталені, апробовані і стереотиповані, тобто різною мірою повторювальні й інституціоналізовані. Відповідно, поєднання конституційно-правових й інституційно-політичних атрибутів органів влади у парламентських демократіях становить собою як теоретико-методологічну, так і

емпіричну політологічну проблематику, адже може сприяти виокремленню різних типів парламентських демократій. Саме на цьому актуалізовано представлену наукову розвідку, у якій здійснено спробу таксономії європейських парламентських демократій.

Запропонована проблематика різною мірою знайшла відображення у працях таких дослідників, як Т. Бергман [2–6], Ж. Блондель та Ф. Мюллер-Роммель [7], В. Богданор [8], Х. А. Чейбуб, Ш. Мартін і Б. Е. Раш [10–12], Р. Конглетон [13; 14], Л. де Вінтер [15; 16], Т. Лоуверс [19], Л. Мартін і Р. Стівенсон [20], М. Молдер [21], Ф. Руссо і Л. Верзічеллі [23], У. Сієберер [24], К. Стром [25–27] тощо.

У них, зокрема в доробках К. Строма, Х. А. Чейбуба, Ш. Мартіна і Б. Е. Раша [10; 12; 27], виявлено, що типологізація парламентських демократій визначається конституційно-правовими й інституційно-політичними параметрами, імплементаваними у різних формах і системах правління (це винятково напівпрезидентські республіки і парламентські республіки та монархії), однак сьогодні найчастіше детермінується процедурами й особливостями формування, функціонування та відповідальності урядів, які найчастіше окреслюються на основі вотумів довіри/інвестиції і недовіри. Це, на думку В. Богданора [8] й А. Брусевіца [9], відповідає усталеному визначенню парламентської демократії як будь-якої системи виконавчо-законодавчих, інституційно-політичних і конституційно-правових відносин, згідно яких урядовий кабінет (як виконавча влада) підтримується або не заперечується парламентом (законодавчою владою). Водночас, запропоноване визначення парламентської демократії не є у значній контраверсії з ідеями Р. Конглетона [13; 14] й А. Пшеворські [22], за якими парламентська демократія – продукт взаємодії глави держави (особливо монарха), урядового кабінету і парламенту, який інкорпорується у політичній практиці, що навіть сьогодні не завжди прописана в конституційних документах. Це окреслює два ключові висновки: по-перше, урядові кабінети для того, щоб бути сформованими (тобто прийти до влади) та функціонувати (здійснювати владу та залишатись при владі), мають хоча би бути толерованими парламентською/законодавчою більшістю [11; 23]; по-друге, парламентські демократії є демократіями «асамблеїної або ж парламентської довіри» [12, с. 2].

Однак це ще не означає, що урядові партії, інкорпоровані через уряди, мають сумарно становити більшість у легіслатурах, адже: в одних випадках (в одній частині парламентських демократій) регламентовано, що уряд має бути наділений підтримкою парламенту або провідної палати парламенту настільки довго, доки більшість не виступить проти нього; в інших випадках (тобто в іншій частині парламентських демократій) окреслено, що парламентська довіра урядовому кабінету зберігається лише тоді, коли парламентська/законодавча більшість виражає свою підтримку урядові шляхом парламентських голосувань різних ініціатив, які пропонує кабінет [19, с. 1–2]. Перші випадки у політичній науці звично іменують «негативним парламентаризмом» (чи «негативними» правилами формування урядів/урядових кабінетів), а другі випадки – «позитивним парламентаризмом» [3; 5; 15; 17; 18] (або «негативними» правилами формування урядів [4; 23]).

Виокремлення систем позитивного та негативного парламентаризму як видів парламентської демократії зумовлено потребою з'ясування та врахування ознак і відмінностей урядово-формотворчих процесів, а також їхніх наслідків, зокрема типів урядових кабінетів – більшості й меншості. Відповідно, цілком очевидно, що різниця між позитивним і негативним парламентаризмом є системною, адже вона впливає не тільки на процес формування та відповідальності урядового кабінету, але й на інші дуже важливі аспекти діяльності урядового кабінету упродовж періоду його функціонування. З цього приводу Х. А. Чейбуб, Ш. Мартін і Б. Е. Раш [11] зазначають, що існує два набори інституційних інструментів, які детермінують позитивний та негативний парламентаризм: а) інструменти, які

стосуються формування й існування урядового кабінету; б) інструменти, які належать до повноважень урядового кабінету впливати на порядок денний, а тому на здатність мотивувати прийняття законодавчих актів, ініційованих урядовим кабінетом, та безпосередньо урядувати. Перший набір інституційних процедур/інструментів, які детермінують позитивний і негативний парламентаризм, інкорпорований у вотумі довіри/інвестири очікуваному уряду і вотумі недовіри чинному уряду, а другий набір – у вотумі довіри чинному уряду й інших повноваженнях уряду впливати на порядок денний діяльності парламенту чи провідної палати парламенту [11]. Причому базовим дистинктивним маркером виділення систем позитивного та негативного парламентаризму є наявність (конституційна передбаченість/зумовленість) або відсутність (конституційна незумовленість) вотуму довіри/інвестири очікуваному урядовому кабінету, тобто окреслення формальних правил формування урядового кабінету в тій чи іншій парламентській демократії.

Дистинкція позитивного та негативного парламентаризму, а також її вплив на формування різних типів урядових кабінетів передусім цікаві з огляду на те, яким чином у тій чи іншій країні реалізуються вотуми довіри/інвестири новим урядовим кабінетам, їхнім прем'єр-міністрам, персональним складами або програмам. Так, у системах негативного парламентаризму членами урядових кабінетів можуть ставати ті політичні (парламентські) партії, які не мають безпосередньої та чіткої підтримки більшості депутатів парламентів чи провідних палат парламентів. Це контрастує із системами позитивного парламентаризму, де гіпотетичні урядові кабінети, перед тим, як вони будуть сформовані офіційно, повинні заручитись підтримкою парламентської більшості внаслідок формальних процедур вотумів довіри/інвестири. Вимога довіри чи інвестири становить собою своєрідний «бар'єр»/«перешкоду», що очікуваний урядовий кабінет повинен подолати перед тим, як бути підтвердженим парламентом і приступити до виконання своїх безпосередніх обов'язків. При цьому сама процедура вотуму довіри/інвестири може реалізовуватись різноманітною кількістю варіантів і на різних етапах урядово-формотворчого процесу та переговорів. Це означає, що процедура вотуму довіри або інвестири у парламентських демократіях може бути різної міри строгості/вимогливості. З цього приводу, приміром, очевидно, що країна, в якій існує формальна вимога отримання гіпотетичним/очікуваним урядом вотуму довіри/інвестири, перед тим як уряд приступить до виконання своїх повноважень у повному обсязі, є прикладом системи позитивного парламентаризму, однак форма позитивного парламентаризму і типу «позитивного» урядового кабінету безпосередньо залежать від типу вотуму довіри/інвестири. Або іншими словами: в умовах систем негативного парламентаризму потенційний/гіпотетичний урядовий кабінет для того, щоб бути сформованим і функціонувати, має уникати наявності активної більшості у парламенті або провідній палаті парламенту, яка виступає проти урядового кабінету; в умовах систем позитивного парламентаризму потенційний/гіпотетичний урядовий кабінет для того, щоб бути сформованим і функціонувати, повинен отримати чітку та пряму підтримку парламентської більшості, що дозволить йому приступити до своїх функціональних обов'язків. Це природно окреслює негласне правило, що «відсутність більшості проти уряду» є інституційно слабшою, аніж «наявність більшості за уряд». Або ж іншими словами: легше уникнути ситуації, коли уряду опонує парламентська більшість, ніж ситуації, коли уряд має здобути підтримку парламентської більшості [11].

А це дозволяє гіпотетично теоретизувати, що наявність або відсутність такого формального інституту, як вотум довіри чи інвестири, у системах позитивного та негативного парламентаризму доцільно вважати логічно-важливим для окреслення очікувано частіших типів урядових кабінетів у різних варіантах парламентських демократій. Відповідно, у політичній науці досить часто та небезпідставно зву-

чать компаративні припущення і висновки про те, що урядові кабінети більшості частіше формуються у системах позитивного парламентаризму, а меншості – у системах негативного парламентаризму. Це вписується у загальновідому парадигму зміцнення впливу методології інституціоналізму/неоінституціоналізму у політичній науці та зводиться до теоретизування, згідно якого інституційні правила впливають на те, які парламентські партії стають урядовими та формують урядові кабінети. Сумарно це означає, що в межах неоінституціональної методології процес формування урядів у парламентських демократіях найбільше залежить від інституційних факторів, які спричинені специфічними парламентськими правилами і процедурами. Таким чином й було доведено представлений вище висновок про те, що урядово-формотворчий процес – основна функція парламентів у парламентських демократіях, яка втілюється здебільшого на підставі наявності чи відсутності специфічних парламентських вотумів довіри/інвестиції урядам [8]. Також виявлено, що в окремих кейсах парламентських демократій легіслатури мають безпосередньо висловлювати довіру/інвестицію урядам, а в інших – не голосувати проти довіри/інвестиції урядам, тобто не заперечувати доцільності формування урядів.

Чи не вперше увагу на дистинкцію парламентських демократій на основі вотумів довіри/інвестиції (зокрема їхнього характеру, а точніше наявності або відсутності) почали звертати К. Стром [26] і Т. Бергман [2; 3; 5]. Вони довели сутність таких типів парламентських демократій, як системи позитивного та негативного парламентаризму. Згодом означені цими вченими варіанти і типи парламентських демократій, зокрема в формі систем позитивного і негативного парламентаризму, апробували й інші науковці, зокрема Л. де Вінтер [15; 16], У. Сієберер [24], Ф. Руссо і Л. Верзічеллі [23], Х. А. Чейбуб, Ш. Маргін і Б. Е. Раш [11], М. Молдер [21] та Т. Лоуверс [19], в результаті чого вони (ці варіанти і типи парламентських демократій) стали загальноживаними й науково-стереотипованими. Внаслідок цього у порівняльній політології усталено висновки, що: системи позитивного парламентаризму – такі урядово-формотворчі ситуації, в яких очікувані/гіпотетичні уряди повинні бути підтримані парламентами або провідними палатами парламентів, а системи негативного парламентаризму – це такі урядово-формотворчі ситуації, у яких очікувані/гіпотетичні уряди не повинні бути підтримані парламентами або провідними палатами парламентів, а повинні ними бути лише «толеровані» або незаперечені [23].

Це означає, що в системах позитивного парламентаризму формування урядових кабінетів безпосередньо залежить від позитивного (чи підтриманого кваліфікованою, абсолютною або відносною парламентською більшістю) вотуму довіри/інвестиції уряду з боку парламенту чи провідної палати парламенту. Тобто урядовий кабінет починає діяльність лише після того, як йому (його прем'єр-міністру, персональному складу, політичній програмі) кваліфікованою, абсолютною чи відносною більшістю депутатів парламенту/провідної палати парламенту (залежно від конкретного кейсу) буде надано вотум довіри/інвестиції. Відповідно, урядовий кабінет є чинним до тих пір, поки він користується довірою парламенту/провідної палати парламенту чи поки йому не буде висловлено позитивного (такого, що підтриманий абсолютною або відносною парламентською більшістю) вотуму недовіри. А тому в умовах систем позитивного парламентаризму довіра/інвестиція уряду постійна і забезпечується як на етапі його ініціювання/формування, так і в процесі його функціонування. Це також передбачає, що в інструменті позитивного парламентаризму інкорпоровано механізми впливу на формування урядового кабінету вотумів довіри/інвестиції, тривалості формування уряду, ролі форматора, а також передбачуваних наслідків дострокового припинення повноважень уряду.

Натомість, у системах негативного парламентаризму формування уря-

дових кабінетів безпосередньо не залежить від позитивного (підтриманого кваліфікованою, абсолютною або відносною парламентською більшістю) вотуму довіри/інвестиції чи залежить від негативного вотуму довіри/інвестиції урядові з боку парламенту або провідної палати парламенту. Негативний вотум інвестиції уряду означає, що для того, щоб уряд почав функціонувати, він має отримати вотум довіри/інвестиції, суть якого у тім, що проти прем'єр-міністра, складу чи програми уряду не повинна проголосувати абсолютна парламентська більшість (абсолютна більшість депутатів парламенту/провідної палати парламенту) [12]. Іншими словами, парламентські партії можуть стати урядовими (тобто членами урядового кабінету) навіть без «видимої та явної» підтримки від більшості депутатів. Тобто урядовий кабінет в умовах системи негативного парламентаризму розпочинає діяльність вже після того, як його чи його прем'єр-міністра номіновано главою держави або парламентом без наявної підтримки (вотуму довіри/інвестиції) прем'єр-міністра, персонального складу, програми уряду абсолютною або відносною більшістю депутатів парламенту (чи провідної палати парламенту) [8, с. 55] чи за умови, що проти прем'єр-міністра, складу, програми уряду не голосує абсолютна парламентська більшість. Відповідно, вважають, що урядовий кабінет отримує парламентську довіру/інвестицію самим фактом номінування його прем'єр-міністра чи складу уряду або незапереченням кандидатури прем'єр-міністра чи складу уряду абсолютною парламентською більшістю. Урядовий кабінет чинний доти, поки йому не висловлено позитивного (такого, що підтриманий абсолютною або відносною парламентською більшістю) вотуму недовіри або поки не відмовлено у «мовчазній» чи «негативній» довірі. А це означає, що в умовах систем негативного парламентаризму довіра/інвестиція уряду не завжди ґрунтується на парламентській більшості, адже може не забезпечуватись або забезпечуватись «негативно» у процесі формування уряду. Натомість, відмова у довірі чинному уряду або незадоволення вимог «негативної» довіри/інвестиції урядовому кабінету в процесі функціонування уряду є причиною його дострокового припинення повноважень. Фактично, система негативного парламентаризму – інституційно-конституційний сценарій, що базується на постійній «мовчазній» довірі урядовому кабінету, підтриманій більшістю депутатів парламенту/провідної палати парламенту (коли парламент/його провідна палата не відмовляє уряду в довірі чи не висловлює уряду вотуму недовіри), чи на постійній негативній довірі/інвестиції урядовому кабінету, проти чого не виступає абсолютна більшість депутатів парламенту/провідної палати парламенту. Неотримання урядом або втрата урядом позитивної довіри чи незабезпечення уряду негативною довірою легіслатури в системах негативного парламентаризму спричиняє відставку уряду чи відставку уряду, розпуск легіслатури та його дострокові вибори.

Це означає, що інститут парламенту в процесі формування та визначення типу і композиції урядів у системах негативного парламентаризму менш вагомий, ніж у системах позитивного парламентаризму. Натомість, влада парламенту у системах негативного парламентаризму особливо проявляється при функціонуванні уряду, бо відмова у «мовчазній» довірі уряду або незабезпечення негативної довіри уряду з сторони парламенту/провідної палати парламенту з будь-якого питання компетенції уряду є безпосередньою причиною відставки уряду (відмова у довірі уряду чи втрата урядом парламентської довіри у системах негативного парламентаризму фактично асоціюється із вотумом недовіри у системах позитивного парламентаризму) [5]. Тому на відміну від систем позитивного парламентаризму, в яких уряд має постійно та активно залежати від підтримки більшості у парламенті/провідній палаті парламенту, у системах негативного парламентаризму більшість у парламенті не повинна постійно та активно виступати проти уряду. Тобто у системах негативного парламентаризму спочатку як би вказується, що

уряд користується «мовчазною» довірою парламенту, внаслідок чого не уряд повинен доводити свою підтримку парламенту, а парламент зобов'язаний доводити, що він «більше не терпить/не толерує уряду» [5, с. 57].

Водночас, така дистинкція парламентських демократій сумарно підтверджує їхню засадничу ознаку, а зокрема потребу урядів зберігати підтримку легіслатур. Але така особливість парламентських демократій ще не вказує на те, чи урядовий кабінет на момент свого формування повинен бути наділений формальним вотумом довіри чи інвестиції, який би свідчив про підтримку уряду зі сторони парламенту або провідної палати парламенту. Саме з цього приводу М. Голдер, С. Голдер і Д. Сігел зауважують, що в кінцевому рахунку урядовий кабінет може бути відсторонений з посади (від повноважень) у будь-який час, коли більшість парламентарів вирішить, що це доцільно. Відповідно, кожний очікуваний/гіпотетичний урядовий кабінет в умовах різних типів парламентської демократії повинен бути спроможним витримати («пережити») вотум недовіри і, таким чином, отримати підтримку парламентської більшості, навіть якщо він раніше не демонстрував цього через фактичне голосування у ході отримання вотуму інвестиції. А це означає, що не кожний урядовий кабінет має користуватись формальним вотумом довіри/інвестиції, адже довіра до деяких урядових кабінетів у деяких політичних системах є «мовчазною» або негативною.

Накладаючи отримані теоретико-методологічні висновки на інституційно-політичні і конституційно-правові атрибути європейських парламентських демократій, цілком очевидно, що класичними прикладами систем позитивного парламентаризму серед них впродовж 1944–2016 рр. були Болгарія, Греція, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Мальта, Німеччина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Сербія, Угорщина, Фінляндія (із 2000 р.), Франція (у 1945–1958 рр.), Хорватія, Чехія, а також Чорногорія [7; 8; 19]. Натомість, класичними прикладами негативного парламентаризму серед європейських парламентських демократій були (в аналогічний період) Австрія, Данія, Ісландія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія (у 1945–2000 рр.) та Франція (з 1958 р.) [19; 21].

Разом із цим, зауважуємо, що виокремлення прикладів європейських систем позитивного та негативного парламентаризму лише на підставі апелювання до факту наявності чи відсутності парламентських вотумів довіри/інвестиції урядам не є повним та узагальнюючим. Річ у тому, що в деяких європейських парламентських демократіях передбачено вотуми довіри/інвестиції урядам, однак такі країни не є прикладами систем позитивного парламентаризму, а швидше тяжіють до систем негативного парламентаризму. Йдеться про Португалію і Швецію, позиціонування яких як систем негативного парламентаризму зумовлене особливостями вотумів довіри/інвестиції урядовим кабінетам. Річ у тому, що в цих країнах передбачено парламентські вотуми довіри/інвестиції урядам, однак вони є негативними (про це частково зазначено вище), тобто уряд, щоб бути сформованим/фіналізованим, не повинен бути заперечений абсолютною більшістю депутатів парламенту (тобто не повинні бути заперечені кандидатура прем'єр-міністра, склад уряду, політична програма уряду). Це називають «негативною більшістю» та окреслюють технікою поєднання принципів негативного та позитивного парламентаризму [2; 3, с. 45; 6]. Фактично це правило є формалізацією у Португалії та Швеції системи негативного парламентаризму, оскільки уряди в цих країнах функціонують доти, доки абсолютна більшість депутатів парламентів не проголосує проти урядових кабінетів. І навіть за умови, що відносна більшість депутатів парламентів проголосує проти вотумів довіри (інвестиції) урядам, останні продовжать повноваження, оскільки не відбудеться досягнення «порогу»/«бар'єру» негативної більшості. Відмінність Швеції і Португалії у тому, що в першій країні негативний вотум довіри/інвестиції урядовому кабінету має прогностичне значення (пар-

ламент Швеції має затвердити кандидатуру прем'єр-міністра від спікера парламенту, тобто прийняти її, не проголосувавши абсолютною більшістю своїх членів проти неї), а в другій країні – актуальне чи фактичне значення (призначений главою держави уряд з своєю програмою повинен бути не заперечений абсолютною більшістю депутатів парламенту Португалії).

Також особливо примітно й те, що в окремих європейських парламентських демократіях імплементовано урядово-формотворчі процедури, які на перший погляд нагадують парламентські вотуми довіри/інвестири, хоча структурно вони від них відрізняються. Для позначення таких процедур у політичній науці використовують поняття «момент інвестири». Фактично, моментом інвестири є той етап урядово-формотворчого процесу, під час якого парламент або провідна палата парламенту мають можливість виразити свою позицію стосовно доцільності формування того або іншого уряду. При чому таким чином, що парламентська позиція виявляється потенційно важливою для формування та подальшого функціонування уряду. А це означає, що момент інвестири за своїм функціональним призначенням нагадує вотум інвестири, але інколи законодавчо/конституційно від нього відрізняється. Річ у тому, що момент інвестири може передбачати такий інституційний сценарій, який політологічною літературою не трактується як вотум інвестири. Це властиво для таких країн, як Бельгія і Сполучене Королівство (хоч інколи також зазначають помилково про Португалію і Швецію, причиною чого є вузьке трактування вотуму інвестири як винятково позитивної парламентської процедури прийняття рішень). У цих країнах моменти інвестири не мають конституційного мандату, тобто вони не зумовлені законодавчо чи регламентовані лише підконституційними документами (зокрема регламентами парламентів або провідних палат парламентів), або взагалі є результатами міжпартійних договорів і політичних домовленостей [11].

Це означає, що варіативними є регуляторні інструменти, особливості й наслідки моментів інвестири. Внаслідок цього одні випадки моментів інвестири тяжіють до систем позитивного парламентаризму (як у Бельгії), а інші випадки – до систем негативного парламентаризму (як у Сполученому Королівстві). Специфіка Бельгії у тому, що в цій країні момент інвестири стосується не просто посади форматора уряду, але й складу та політичної програми уряду: глава держави (монарх) пропонує форматора уряду, який упродовж певного часу веде переговори з парламентськими партіями про склад і політичну програму уряду, які в кінцевому результаті повинні бути затверджені парламентом. Відповідно, бельгійський кейс моменту інвестири функціонально нагадує випадок позитивного вотуму довіри/інвестири урядовому кабінету, бо незгода парламенту на формування урядового кабінету є вирішальною [1; 28]. І це попри те, що між номінуванням главою держави форматора/прем'єр-міністра й отриманням урядом інвестири парламенту урядовий кабінет у Бельгії трактується як повноправний. Натомість, специфіка Сполученого Королівства у тому, що в цій країні момент інвестири стосується винятково посади прем'єр-міністра: Корона за результатами врахування партійно-політичної композиції парламенту призначає прем'єр-міністра, але парламент надає цій кандидатурі схвалення на своєму першому засіданні після виборів (це відбувається у форматі вотуму довіри на промову прем'єр-міністра на першому засіданні обраного парламенту [12, с. 2–3]). Але оскільки процедура схвалення прем'єр-міністра не формалізована конституційно, а також не відповідає класичному розумінню парламентського вотуму інвестири, а швидше є узвичаєною практикою, британський кейс традиційно вважають прикладом системи негативного парламентаризму. Хоч досить часто звучать думки про те, що британський кейс – це приклад синтезу позитивного і негативного парламентаризму, бо момент інвестири у Сполученому Королівстві є символічною та стверджувально-позитивною (за яку голосує абсолютна більшість від складу парламенту) процеду-

рою, яка реалізується винятково на підставі угод та політичних домовленостей. Підсумовуючи проведений аналіз і розгляд, додаємо до переліку класичних кейсів позитивного парламентаризму з-поміж європейських парламентських демократій Бельгію, а до переліку класичних кейсів негативного парламентаризму – Португалію, Сполучене Королівство, Швецію.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. André A., Depauw S., Deschouwer K. Belgium : The Strength of Consuetudinary Investiture Rules // Paper presented at the International Workshop on Democracy, Athens, November, 2012.
2. Bergman T. Constitutional Design and Government Formation : The Expected Consequences of Negative Parliamentarism // *Scandinavian Political Studies*, 1993, Vol. 16, No. 4, P. 285–304.
3. Bergman T. Constitutional Rules and Party Goals in Coalition Formation : An Analysis of Winning Minority Governments in Sweden. – Umea University : Department of Political Science, 1995. – 232 p.
4. Bergman T., Strøm K., Müller W. Democratic delegation and accountability : cross-national patterns // Strøm K., Müller W., Bergman T. *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies* – Oxford : Oxford University Press, 2003. – P. 109–220.
5. Bergman T. Formation Rules and Minority Governments // *European Journal of Political Research*, 1993, Vol. 23, No. 1, P. 55–66.
6. Bergman T. When minority cabinets are the rule and majority coalitions the exception // Müller W., Strom K. *Coalition governments in Western Europe*. – Oxford University Press, 2000. – P. 193–225.
7. Blondel J., Müller-Rommel F. *Cabinets in Western Europe*. – Basingstoke : Macmillan, 1997. – 300 p.
8. Bogdanor V. The government formation process in the constitutional monarchies of North-West Europe // Kavanagh D. *Comparative Government and Politics : essays in honour of S.E. Finer*. – Boulder : Westview Press, 1984. – 247 p.
9. Brusewitz A. Vad menas med parlamentarism? // *Statsvetenskaplig Tiakkrift*, 1929, Vol. 32, P. 323–334.
10. Cheibub J. *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 202 p.
11. Cheibub J., Martin S., Rasch B. E. The Investiture Vote and the Formation of Minority Parliamentary Governments // Paper prepared for presentation at the 7-th ECPR general conference. – Bordeaux : Sciences Po. – September 4–7, 2013. – 25 p.
12. Cheibub J., Martin S., Rasch B. E. To Invest or Not to Invest? Modes of Government Selection in Parliamentary Democracies and their Origins // Paper prepared for presentation at the workshop on “The Evolution of Parliamentarism and Its Political Consequences”, ECPR Joint Sessions of Workshops, Salamanca, Spain. – April 10–15, 2014. – 44 p.
13. Congleton R. From royal to parliamentary rule without revolution : The economics of constitutional exchange within divided governments // *European Journal of Political Economy*, 2007, Vol. 23, P. 261–284.
14. Congleton R. On the Durability of King and Council : The Continuum Between Dictatorship and Democracy // *Constitutional Political Economy*, 2001, Vol. 13, No. 3, P. 193–215.
15. De Winter L. The Role of Parliament in Government Formation and Resignation // Döring H. *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. – New York : St Martin’s Press, 1995. – P. 115–151.
16. De Winter L., Dumont P. Uncertainty and Complexity in Coalition Formation // Strøm K., Müller W. C., Bergman T. *Cabinet and Coalition Bargaining : The Democratic Life Cycle in Western Europe* – Oxford University Press, 2008. – P. 123–158.
17. Golder M., Golder S. N., Siegel D. A. Modelling the Institutional Foundation of Parliamentary Government Formation // *The Journal of Politics*, 2012, Vol. 74, No. 2, P. 427–445.
18. Golder S. Bargaining Delays in the Government Formation Process // *Comparative Political Studies*, 2010, Vol. 43, No. 1, P. 3–32.
19. Louwerse T. Unpacking “positive” and egative” parliamentarism // Paper presented at the workshop “The Evolution of Parliamentarism and Its Political Consequences” of the European Consortium of Political Research. – Salamanca, April 2014.
20. Martin L., Randolph T., Stevenson, *Government Formation in Parliamentary*

Democracies // *American Journal of Political Science*, 2001, Vol. 45, No. 1, P. 33–50.

21. Molder M. Coherence of Coalition Governments Across Types of Parliamentarism // Paper prepared for the 2014 ECPR Joint Sessions of Workshops in panel “The Evolution of Parliamentarism and its Political Consequences”. – 2014.

22. Przeworski A., Asadurian T., Bohlken T. A. The Origins of Parliamentary Responsibility // Ginsburg T. *Comparative Constitutional Design*. – Cambridge : Cambridge University Press, 2012. – P. 101–137.

23. Russo F., Verzichelli L. The Adoption of Positive and Negative Parliamentarism : Systemic or Idiosyncratic Differences? // ECPR Joint Sessions of Workshops. – Salamanca, April 2014.

24. Sieberer U. The Institutional Power of Western European Parliaments : A Multidimensional Analysis // *West European Politics*, 2011, Vol. 34, No. 4, P. 731–754.

25. Strøm K., Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman. *Cabinets and Coalition Bargaining : The Democratic Life Cycle in Western Europe*. – Oxford University Press, 2008. – 443 p.

26. Strøm K. *Minority Government and Majority Rule*. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 293 p.

27. Strøm K., Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman. Parliamentary democracy and delegation // Storm K. *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*. – Oxford University Press, 2006. – P. 55–108.

28. van Aelst P., Louwse T. Parliament without Government : The Belgian Parliament and the Government Formation Processes of 2007–2011 // *West European Politics*, 2014, Vol. 37, No. 3, P. 475–496.

REFERENCES:

1. André A., Depauw S., Deschouwer K. Belgium : The Strength of Consuetudinary Investiture Rules // Paper presented at the International Workshop on Democracy, Athens, November, 2012.

2. Bergman T. Constitutional Design and Government Formation : The Expected Consequences of Negative Parliamentarism // *Scandinavian Political Studies*, 1993, Vo. 16, No. 4, P. 285–304.

3. Bergman T. Constitutional Rules and Party Goals in Coalition Formation : An Analysis of Winning Minority Governments in Sweden. – Umea University : Department of Political Science, 1995. – 232 p.

4. Bergman T., Strøm K., Müller W. Democratic delegation and accountability : cross-national patterns // Strøm K., Müller W., Bergman T. *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies* – Oxford : Oxford University Press, 2003. – P. 109–220.

5. Bergman T. Formation Rules and Minority Governments // *European Journal of Political Research*, 1993, Vol. 23, No. 1, P. 55–66.

6. Bergman T. When minority cabinets are the rule and majority coalitions the exception // Müller W., Strom K. *Coalition governments in Western Europe*. – Oxford University Press, 2000. – P. 193–225.

7. Blondel J., Müller-Rommel F. *Cabinets in Western Europe*. – Basingstoke : Macmillan, 1997. – 300 p.

8. Bogdanor V. The government formation process in the constitutional monarchies of North-West Europe // Kavanagh D. *Comparative Government and Politics : essays in honour of S.E. Finer*. – Boulder : Westview Press, 1984. – 247 p.

9. Brusewitz A. Vad menas med parlamentarism? // *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 1929, Vol. 32, P. 323–334.

10. Cheibub J. *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy*. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 202 p.

11. Cheibub J., Martin S., Rasch B. E. The Investiture Vote and the Formation of Minority Parliamentary Governments // Paper prepared for presentation at the 7-th ECPR general conference. – Bordeaux : Sciences Po. – September 4–7, 2013. – 25 p.

12. Cheibub J., Martin S., Rasch B. E. To Invest or Not to Invest? Modes of Government Selection in Parliamentary Democracies and their Origins // Paper prepared for presentation at the workshop on “The Evolution of Parliamentarism and Its Political Consequences”, ECPR Joint Sessions of Workshops, Salamanca, Spain. – April 10–15, 2014. – 44 p.

13. Congleton R. From royal to parliamentary rule without revolution : The economics of constitutional exchange within divided governments // *European Journal of Political Economy*,

2007, Vol. 23, P. 261–284.

14. Congleton R. On the Durability of King and Council : The Continuum Between Dictatorship and Democracy // Constitutional Political Economy, 2001, Vol. 13, No. 3, P. 193–215.

15. De Winter L. The Role of Parliament in Government Formation and Resignation // Döring H. Parliaments and Majority Rule in Western Europe. – New York : St Martin's Press, 1995. – P. 115–151.

16. De Winter L., Dumont P. Uncertainty and Complexity in Coalition Formation // Strøm K., Müller W. C., Bergman T. Cabinet and Coalition Bargaining : The Democratic Life Cycle in Western Europe – Oxford University Press, 2008. – P. 123–158.

17. Golder M., Golder S. N., Siegel D. A. Modelling the Institutional Foundation of Parliamentary Government Formation // The Journal of Politics, 2012, Vol. 74, No. 2, P. 427–445.

18. Golder S. Bargaining Delays in the Government Formation Process // Comparative Political Studies, 2010, Vol. 43, No. 1, P. 3–32.

19. Louwse T. Unpacking “positive” and egative” parliamentarism // Paper presented at the workshop “The Evolution of Parliamentarism and Its Political Consequences” of the European Consortium of Political Research. – Salamanca, April 2014.

20. Martin L., Randolph T., Stevenson, Government Formation in Parliamentary Democracies // American Journal of Political Science, 2001, Vol. 45, No. 1, P. 33–50.

21. Molder M. Coherence of Coalition Governments Across Types of Parliamentarism // Paper prepared for the 2014 ECPR Joint Sessions of Workshops in panel “The Evolution of Parliamentarism and its Political Consequences”. – 2014.

22. Przeworski A., Asadurian T., Bohlken T. A. The Origins of Parliamentary Responsibility // Ginsburg T. Comparative Constitutional Design. – Cambridge : Cambridge University Press, 2012. – P. 101–137.

23. Russo F., Verzichelli L. The Adoption of Positive and Negative Parliamentarism : Systemic or Idiosyncratic Differences? // ECPR Joint Sessions of Workshops. – Salamanca, April 2014.

24. Sieberer U. The Institutional Power of Western European Parliaments : A Multidimensional Analysis // West European Politics, 2011, Vol. 34, No. 4, P. 731–754.

25. Strøm K., Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman. Cabinets and Coalition Bargaining : The Democratic Life Cycle in Western Europe. – Oxford University Press, 2008. – 443 p.

26. Strøm K. Minority Government and Majority Rule. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 293 p.

27. Strøm K., Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman. Parliamentary democracy and delegation // Storm K. Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies. – Oxford University Press, 2006. – P. 55–108.

28. van Aelst P., Louwse T. Parliament without Government : The Belgian Parliament and the Government Formation Processes of 2007–2011 // West European Politics, 2014, Vol. 37, No. 3, P. 475–496.

Панчак-Бялоблoцкая Н. В., кандидат политических наук, преподаватель Высшей школы региональной экономики в г. Кутно (Республика Польша), докторант кафедры политологии Львовского национального университета имени Ивана Франко (Львов, Украина), E-mail: nadia.panczak@gmail.com

Институционально-политические и конституционно-правовые типы европейских парламентских демократий: ударение на системах положительного и отрицательно-го парламентаризма.

Аннотация. Проанализированы институционально-политические и конституционно-правовые признаки и детерминанты парламентских демократий, а на этом основании выделены их такие типы, как системы положительного и отрицательного парламентаризма. Аргументировано, что весомым фактором типологизации парламентских демократий является реализованные в них парламентские вотумы доверия или инвестируемые правительственным кабинетам. Выделены теоретико-методологические признаки систем положительного и отрицательного парламентаризма, а также их примеры в странах Европы.

Ключевые слова: парламентская демократия, вотум доверия/инвестируемые, системы положительного парламентаризма, системы отрицательного парламентаризма, Европа.

Panchak-Byaloblotska N., PhD in political sciences, Lecturer of the Higher school of regional economy in Kutno (Poland), doctoral candidate of the Department of political science, Lviv national University named after Ivan Franko (Lviv, Ukraine), E-mail: nadia.panczak@gmail.com

Institutionally-political and constitutionally-legal types of the european parliamentary democracies: the emphasis on the systems of positive and negative parliamentarism.

Abstract. *The European parliamentary democracies (particularly in Western and Central and Eastern Europe) are the countries, for which the high level of acceptance of the rule of law and generally the «primacy» of the law is inherent, resulting in the fact that the principles of institutional, political, constitutional and legal regulation of the formation and functioning of political institutions plays a decisive role. The institutional, political, constitutional and legal spectrum of studying the characteristics of the formation, operation and responsibility of governments' institutions is important in view of the fact that public authorities in European parliamentary democracies are determined with amounts of political and legal norms, customs and traditions, which are in varying degrees established, tested and stereotyped, i.e. varying in their degrees of repetitiveness and institutionalization. Accordingly, the combination of constitutional, legal institutional and political attributes of public authorities in parliamentary democracies is both a theoretically-methodological and empirical perspective, because it in a specific method can facilitate various types of parliamentary democracies. Therefore, the article is dedicated to analysing institutionally-political and constitutionally-legal features and determinants of parliamentary democracies and to allocation such types of them as systems of positive and negative parliamentarism. The researcher argues that parliamentary vote of confidence/investiture is an important factor in the typology of parliamentary democracies and singles out theoretical and methodological features of positive and negative parliamentarism and their examples in Europe.*

Keywords: *parliamentary democracy, vote of confidence/investiture, system of positive parliamentarism, system of negative parliamentarism, Europe.*

УДК 327.7:341.238

Рудік О. О.,

аспірантка кафедри міжнародних відносин
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпро, Україна), E-mail: alexorudi@ukr.net

ОБУМОВЛЕНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Анотація. *Обумовленість відіграє помітну роль в сучасних міжнародних відносинах, оскільки є інструментом зовнішнього впливу міжнародних фінансових організацій (МФО), військово-політичних блоків та інтеграційних об'єднань. Під впливом обумовленості держави беруть на себе політичні зобов'язання щодо проведення певних реформ та/або дій у визначеному напрямі. Як інструмент впливу обумовленість сформувалась й еволюціонувала в процесі діяльності, створених в повоєнний час МФО (Світовий банк, Міжнародний валютний фонд). Впродовж свого розвитку обумовленість МФО зазнала як кількісних, так і якісних змін, однак й дотепер вона не має чіткого визначення в положеннях установчих документів або в рішеннях МВФ. З часом, правова невизначеність обумовленості привела до істотного зростання кількості та зміни характеру умов МВФ. Подальший розвиток обумовленості, перетворення її на ефективний та дієвий інструмент впливу в міжнародних відносинах, відбувається у межах політики розширення ЄС.*

Ключові слова: *міжнародні відносини, обумовленість, міжнародні фінансові організації, політика обумовленості МВФ, відповідність вимогам, обумовленість ЄС.*

Постановка проблеми. В сучасній політичній науці під обумовленістю розуміють комплекс наперед обговорених і зафіксованих політичних зобов'язань, виконання яких є передумовою отримання певною країною економічної допомоги, полегшення її боргового тягаря, надання режиму найбільшого сприяння в торгівлі, доступу до субсидованого кредиту або набуття членства в регіональній чи